

Uusjournalismi ja medialukutaito

Eero Vassinen

Kauppätiet. yo.

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Mätäkuun markkinat:
Uusjournalismi
taloustieteilijän
näkökulmasta

*Jouko Ylä-Liedenpohja:
Omakustanne/Lillett-
kustannus, Tampereen
yliopistopaino Oy –
Juvenes Print, Tampere
2009, 164 s.*

Professori Jouko Ylä-Liedenpohja esittää pamfletissaan asiantuntevaa mediakritiikkiä. Omakustanneteos on kokoelma Ylä-Liedenpohjan julkaistuja ja julkaisemattomia kirjoituksia, artikkeleita ja sähköposteja – pääasiassa suoria vastineita toimituksille ja toimittajille. Ylä-Liedenpohja käy päämäärätietoisesti valtakuntamme talous- ja pääkirjoitustoimitusten kimppuun, kritisoiden niiden subjektiivista tyyliä ja tapaa raportoida talouspoliittisista asioista. Ylä-Liedenpohja suitsuttaa angloamerikkalaisen tai anglosaksisen laatujournalismin puolesta, jossa toimituksen mielipiteet on erotettu lukijoiden mielipiteistä ja uutisista selkeillä op-ed- ja editorial -merkinnöillä. Toimitusten lisäksi osansa saavat myös tunnetut poliitikot, virkamiehet, etujärjestöt sekä yritysjohtajat.

Joukkotiedotusvälineiden nousu Suomessa neljänneksi valtiomahdiksi ei ole tapahtunut yön yli. Toimitukset käyttävät valtaa nyt enemmän kuin koskaan ennen. Puhutaan median murroksesta, konvergenssista ja kanta-aottavan journalismin moraalidilemmasta. Ylä-Liedenpohja puuttuu asiavirheisiin ja syyttää mediaa mielipidemuokkauksesta ja tietoisesta vääriste-

lystä sekä tuomitsee Uusjournalismin. Entinen Kalevan päätoimittaja Risto Uimonen kuvaa kirjassaan Median mahti (2009) hyvin sitä, miten merkittävä Suomessa tapahtunut muutos on. Urho Kekkosen eron (1981) ja Anneli Jäätteenmäen eron (2003) välillä on ehtinyt tapahtua paljon presidentti- ja pääministeritason mediakäytöksessä.

Teksteissään Ylä-Liedenpohja käy maailmaa sangen yksityiskohtaisesti läpi ja osoittaa kyllä kiistattomasti, että taloustoimitusten toimitustyössä esiintyy puutteita. Useimmiten kirjoittaja sivaltaa verotusperusteiden huonosta hallinnasta sekä asiantuntijalausuntojen ja taloustieteen käsitteiden karkeasta tulkinnasta. Ylä-Liedenpohjan kärkevät vastineet eivät kuitenkaan anna eheää kuvaa mediakentästä. Lukija jää kaipaamaan vastapainoa. Ironisesti, pamfletti kärsii eniten kirjoittajansa subjektiivisuudesta: ilman alkuperäistä, vastineen synnyttäneitä materiaaleja on lukijan vaikeaa olla kriittinen.

Ylä-Liedenpohja on pitkällä tutkijanuralaan erikoistunut verojärjestelmien tutkimiseen, joten on luonnollista, että pamfletti keskittyy erityisesti verotukseen liittyvien väärinkäsitys-

ten oikaisuun. Kokeneen taloustieteilijän on helppo kritisoida teknisesti virheellisiä artikkeleita, mutta vaikuttaako virheellinen raportointi ihmisten käyttäytymiseen, ottamatta kantaa siihen onko raportointi tahallisesti vai tahattomasti virheellistä? Kirjoittaja ei myöskään erottele lukijan vastuuta toimituksien vastuusta. Sivistyneen yhteiskunnan kansalaisilla on oletettavasti pitkälle kehittynyt medialukutaito.

On totta, että harva toimittaja on saanut sekä kirjoitus- että taloustieteiden korkeakoulutusta. Ylä-Liedenpohja viittaa (s. 109) Lasse Lehtisen sanoneen, että jos eläinlääkintäasioissa paras toimittaja on eläinlääkäri, joka on saanut vuoden kirjoittajakoulutuksen, eikö sama periaate päde muihinkin ammattialoihin?

Yhdysvalloissa 1960-luvulla syntyneen Uuden journalismin pioneerit ajattelivat, että ilmaisemalla selkeästi subjektiivisen näkökannan antaa journalisti tosiasiallisesti vastaanottajalleen enemmän näkökulmia. Luottamalla medialukutaitoon journalisteilta katoaa velvollisuus olla ylimpiä totuuden torvia ja he saavat viihdyttämisen hinnalla vapauden toimia ulkopuolisina kommentaattoreina.

Onkin syytä pohtia, kuinka suuri vaikutus subjektiivisella journalismilla on taloustoimituksissa. Onko taloustoimitusten valta niin suurta, että tietoiselle vääristelylle on riittävän suuret kannustimet? Epärehellisyyden hintana on toimituksen ulkoinen uskottavuus. Kuinka suuri vaikutus valtamedioilla on tosiasiallisesti ihmisten käyttäytymiseen ja kuinka hyvä on Suomen kansan medialukutaito? Nuoren Mick Jaggerin kerrotaan huudahtaneen lehdistölle: painakaa mitä vaan, kunhan painatte nimen oikein. Tietoyhteiskunnan neljännen valtiomahdin vahtikoiran roolin toteutumisen kannalta on oleellista, että "kaikki painetaan". Kansan medialukutaitoa ei saa aliarvioida.

Noam Chomsky (2007) käyttää toukokuun 2005 Ranskan Euroopan perustuslakiaänestystä esimerkkinä median luultua suuremmasta vaikutusvallasta. Toukokuussa 2005 suurin osa ranskalaisista sanomalehdistä kannatti perustuslakiesitystä, mutta se koki kuitenkin vaaliuurnilla noin 55 prosentin vastustuksen. Median vaikutus henkilön mielipiteeseen on tiedetävästi sitä voimakkaampi mitä koulutetumpi vastaanottaja on, täten vaikutus laajaan julkiseen mielipiteeseen näyttäisi olevan, kuten Ranskan esimerkki osoittaa, pienempi.

Ylä-Liedenpohja vertaa toistuvasti suomalaista toimituskulttuuria anglosaksiseen. Tiivistyneet suomalaiset valtamediat ovat sisällöltään moniäänisempiä, sillä on osoittautunut, että Suomeen ei yhden suuren päivälehdessä mahdu kuin pienempiä maakuntalehtiä. Suomalaisten valtamedioiden toimittajakunta on heterogeenisempää kuin angloamerikkalaisessa tai brittiläisessä mediassa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa maan suosituin televisiokanava Fox on avoimen konservatiivinen. Iso-Britanniassa yleisradioyhtiö BBC taas kohtaa toistuvaa kritiikkiä liberalismistaan, vaikka sen pitäisi olla puolueeton ja tasapuolinen organisaatio.

Ylä-Liedenpohjan pamfletti on aiheellinen ja erittäin asiantunteva, mutta se aliarvioi kansan kyvyn tunnistaa sisällöstä toimittajan ääni. Ylä-Liedenpohjan kritiikki virheellisestä raportoinnista, pamfletissa esitettyjen esimerkkien tapauksessa, on silti aiheellista ja perusteltua. Teksti on kirjavaa ja vaihtelee pituudeltaan, aihepainotuksiltaan ja tyyliltään. Omakustanteille tyypillinen karheus tekee lukukokemuksesta raskaan. Kriittiselle lukijalle, sekä toimittajalle että asiantuntijalle, pamfletti sisältää silti riittävästi ajatuksia herättäviä esimerkkejä. Jonkinlaisen vuoropuhelun sisällyttäminen ja

huolellinen editointi parantaisivat sen luettavuutta ja toisivat aiheen paremmin esille. □

Kirjallisuus

- Chomsky, N. ja Mermet, D. (2007), "Democracy's invisible line", *Le Monde Diplomatique* 8/2007.
Uimonen, R. (2009), *Median mabti*, WSOY, Helsinki.